

ACTA POLITOLOGICA

www.acpo.cz

INTERNETOVÝ RECENZOVANÝ ČASOPIS

2009 | Vol. 1 | No. 3 | ISSN 1803-8220

ČMEJREK, Jaroslav; ČOPÍK, Jan. (2009). Kontinuita a diskontinuita ve vývoji lokální politické reprezentace. *Acta Politologica*, Vol. 1, No. 3, s. 284-304. ISSN 1803-8220.

Tento článek podléhá autorským právům, kopírování a využívání jeho obsahu bez řádného odkazování na něj je považováno za plagiátorství a podléhá sankcím dle platné legislativy.

Internetový recenzovaný časopis vydává Univerzita Karlova v Praze,
Katedra politologie Institutu politologických studií Fakulty sociálních věd.

Acta Politologica | Katedra politologie | Institut politologických studií | Fakulta sociálních věd |

Univerzita Karlova v Praze | U Kříže 8 | 158 00 Praha 5 – Jinonice

www.acpo.cz | acpo@fsv.cuni.cz | +420 251 080 214

Kontinuita a diskontinuita ve vývoji lokální politické reprezentace

Dva přelomy v politickém životě tří municipalit

Jaroslav Čmejrek¹, Jan Čopík²

Abstract:

The paper deals with the development of the local political representation in three Czech municipalities. Two of them are rural villages with less than 1 000 inhabitants, the third municipality is a town with 10 000 inhabitants. The paper focuses on three aspects of continuity and discontinuity in local politics: (1) structure of the local council and duration of representatives' activity in the council, (2) continuity of the local political parties and (3) personalities and families in the local politics. Two periods of change and stabilization of the local politics are compared: the period of the pre-war Czechoslovakia and the period after 1989.

Keywords: *political continuity / discontinuity, local politics, small municipalities*

Úvod

Téma kontinuity a diskontinuity vývoje lokální politické reprezentace není v české politologii a sociologii nijak nové. Již na počátku 90. let se této otázce dotýkaly studie zabývající se transformačním procesem z hlediska obnovení obecní samosprávy a lokální demokracie [Illner 1992; Baldersheim et al. 1996]. Význačné postavení v takto pojatém výzkumu měl zejména Sociologický ústav AV, jehož záběr se od počátku 90. let neustále rozšiřuje [viz např. Vajdová et al. 2006]. Řada studií SoÚ byla věnována politickému chování a politické participaci občanů v zázemí velkých měst [Kostecký, Čermák 2004; Kostecký 2005; Vobecká, Kostecký 2007]. Zajímavé výsledky přinesl výzkum D. Ryšavého věnovaný lokálním politickým elitám ve venkovských obcích a malých městech [Ryšavý 2004, 2006]. K průkopníkům snah o

---

¹ Doc. PhDr. Jaroslav Čmejrek, CSc. je zástupcem vedoucího Katedry humanitních věd PEF ČZU v Praze. Kontakt: cmejrek@pef.czu.cz.

² Ing. Jan Čopík, Ph.D. je odborným asistentem na Katedře humanitních věd PEF ČZU v Praze. Kontakt: copik@pef.czu.cz.

politologické uchopení problematiky lokální politiky v ČR patří P. Jüptner [2001; 2004; viz též Hudák, Jüptner, Svoboda 2003], dále S. Balík [2003; 2005; 2006; 2008] a L. Valeš [2007]. Téma lokální politiky začalo být zahrnováno do politologických publikací s širšími teoretickými a metodologickými ambicemi [Cabada 2002; Fiala, Strmiska 2005; Dančák, Fiala, Hloušek 2005; Dančák, Hloušek 2007].

Složitost otázky kontinuity a diskontinuity ve vývoji lokální politiky spočívá především v tom, že na jedné straně došlo v polistopadovém období i na lokální úrovni k zásadním změnám, zejména institucionálního charakteru, na druhé straně však také setrvačně působila dřívější podřízenost místní správy ústřední státní moci a nově vytvořená či obnovená místní samospráva po určitou dobu zůstávala v zárodečné podobě. Projevovala se – jak někteří autoři poukazují – jistá absence skutečného politického a ekonomického rozhodovacího mechanismu (Reid 2003). M. Illner (1992), který tento problém charakterizoval jako rozdíl v postupu institucionální a kulturní změny, odmítl jednostranné přístupy, ať již akcentující kontinuitu či diskontinuitu, a prokázal, že v polistopadovém období dochází k vzájemnému působení jak „napravujících“ sil revoluce, tak dědictví poraženého režimu. Tomuto přístupu, který předpokládal, že výsledná realita bude odlišná od předlistopadové, ale i od předválečné situace, dal vývoj za pravdu.

Illnerova analýza politických změn v obci N. bezprostředně po listopadových událostech nabízí dvě možnosti navázání. Tu první představují faktory, které v roce 1990 dle autora vedly ke konsensuálnímu, apolitickému charakteru volební kampaně v obci N. Problematice „politizace“ lokálního politického života po roce 1989 je v české politologické a sociologické literatuře věnována značná pozornost (Jüptner 2004; Ryšavý 2004, 2006; Valeš 2007). Druhou možnost navázání představují překážky vývoje lokální demokracie, které M. Illner na prahu 90. let identifikoval. Absence lokálně zakotvené střední třídy, přežívání politické kultury z doby před rokem 1989 spojené s pasivitou občanů a očekáváním paternalistické péče úřadů, nedostatek znalostí a zkušeností s fungováním místní správy v decentralizovaném systému a v podmínkách tržní ekonomiky, fragmentace sídelní struktury a slabost obecních rozpočtů (Illner 1992: 90n.). Mnohé z překážek identifikovaných na prahu 90. let jsou aktuální i po dvaceti letech, jež od té doby uběhly. Ačkoliv došlo k drobným změnám v sídelní struktuře, existence velkého množství příliš malých obcí s problematickou soběstačností zůstává nadále limitujícím faktorem lokální

politiky a správy v ČR. I nadále má téměř 80 % všech obcí méně než tisíc obyvatel a 60 % obcí méně než 500 obyvatel. Systém financování územní veřejné správy byl sice upraven a nejmenší obce jsou na tom od roku 2008 lépe než předtím, nicméně kapacita místní samosprávy venkovských obcí je nadále velmi nízká.

Cílem příspěvku je ukázat problematiku kontinuity a diskontinuity ve vývoji lokální politické reprezentace v dlouhodobém časovém horizontu. Určitou inspirací nám byla monografie Michaela Woodse *Contesting Rurality, Politics in the British Countryside* (2005). Z Woodsovy analýzy vývoje sítí lokálních elit na britském venkově vyplývá, že britská lokální politika, a to i na venkově, vykazuje ve svém vývoji překvapivou míru diskontinuity. Nejprve měla dominantní postavení venkovská statkářská šlechta, později se začala formovat nová, farmářská agrární elita a elita obchodní, která ovládla lokální trh ve venkovských oblastech (shopocracy). Kromě toho se do lokálních, dříve uzavřených struktur začali dostávat koloniální úředníci a důstojníci, kteří se po návratu domů a odchodu do výslužby usazovali na venkově, kde se pak zapojovali do veřejného života. Ve srovnání s Woodsovým mapováním lokálních sítí je naše ambice v tomto příspěvku skromnější: soustředíme se na obměnu místních zastupitelských orgánů, a to ze tří hledisek: (1) struktura zastupitelů z hlediska délky (kontinuity) jejich působení v zastupitelstvu obce, (2) kontinuita působení politických stran na lokální úrovni (lidovci, sociální demokraté, komunisté), (3) personální kontinuita – osobnosti a rodiny podílející se na místním veřejném a politickém životě. Obměnu zastupitelských orgánů se pokusíme ukázat nejen v období po roce 1989, ale pro srovnání i v meziválečném období (tam, kde je to možné i v období monarchie).

Příspěvek se opírá o materiál, který byl získán v rámci výzkumu participace občanů na veřejném životě venkovských obcí ČR (projekt GAČR č. 403/06/1308). Je třeba ovšem zdůraznit, že problematika kontinuity a diskontinuity vývoje lokální politické reprezentace nepatřila k prioritám výzkumného projektu, který se soustřeďoval nikoli na elity, ale na občany a jejich zapojení do lokálního veřejného života. Při shromažďování materiálu se však téma kontinuity a diskontinuity lokální politické reprezentace neustále vynořovalo a současně se také ukazovaly zajímavé souvislosti, pokud se časový horizont výzkumu lokálního vládnutí posunul mnohem hlouběji do minulosti. Ze souboru zkoumaných obcí jsme pro tento příspěvek vybrali tři municipality. Ve dvou případech jde o venkovské obce do 1000 obyvatel, z nichž jedna se nachází v suburbánním prostoru nedaleko Prahy, druhá ve východních Čechách. Třetí municipalitou je desetitisícové východočeské město.

Úholičky

Úholičky leží v okrese Praha-západ. V mnoha ohledech je pro obec důležitá blízkost Prahy (dojíždka za prací, příchod nových obyvatel). V letech 1976 až 1990 byly Úholičky součástí střediskové obce Velké Přílepy. V meziválečném období v místní politice dominovali komunisté. Po roce 1989 se postupně na obecním úřadě prosazuje koalice Unie svobody a KSČM (1997-2010).

Tabulka 1: Počet obyvatel obce Úholičky

rok	1700	1848	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1950
obyv.	77	239	332	349	382	430	481	525	787	631
rok	1961	1970	1980	1991	1994	1998	2001	2002	2006	2008
obyv.	656	611	551	466	477	446	499	512	596	650

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005, ČSU, Pamětní kniha obce úholičské.

Kontinuita zastupitelů

Jak ukazuje tabulka 2, v meziválečném období docházelo v Úholičkách k poměrně časté výměně zastupitelů. Ve volbách v letech 1927, 1931 a 1936 svůj mandát nikdy neobhájila ani polovina zastupitelů. Působení v zastupitelstvu po celé zobrazené období 1923 až 1936 (resp. 1945) bylo spíše výjimkou. Ve všech čtyřech volbách byli zvoleni pouze dva zastupitelé – za národní socialisty Antonín Novák a za KSČ Alexandr Dvořák.

Období po roce 1989, které zachycují tabulky 3 a 4, lze rozdělit do dvou časových úseků. Ve volbách v letech 1990, 1994 a 1998 se vždy vyměnila většina zastupitelů obce. Ve volbách v letech 2002 a 2006 svůj mandát spíše obhájili zastupitelé z předchozího období. Největší zájem „nováčků“ o zvolení do zastupitelstva je viditelný ve vypjaté volební kampani na podzim 2006. Po celé polistopadové období lze v zastupitelstvu nalézt členy místního národního výboru z roku 1986 (MNV Velké Přílepy).

Tabulka 2: Počet zastupitelů a jejich struktura – kontinuita (meziválečné období)

rok voleb	1923	1927	1931	1936
celkem zastupitelů	15	15	15	15
zvoleni poprvé	---	11	8	10
celkem nových zastupitelů (1923 - 1938)				29
zvoleni v některých předchozích volbách	1931			2
	1927		4	3
	1923	4	5	4

Pozn.: Jmenný seznam zastupitelů zvolených v roce 1919 se nepodařilo dohledat.

Zdroj: Vlastní zpracování dle údajů SOkA Praha-západ, fond: Okresní úřad Praha-venkov (volby, kart. č. 81).

Tabulka 3: Počet kandidátů a jejich struktura - kontinuita

rok voleb	1986	1990	1994	1998	2002	2006
celkem kandidátů	13	16	24	19	21	43
kandidovali poprvé	---	13	16	10	8	24
celkem nových kandidátů (1986 - 2006)						71
kandidovali v některých předchozích volbách	2002					17
	1998				8	9
	1994			8	8	6
	1990		7	5	4	5
	1986	3	1	2	2	2

Zdroj: Vlastní zpracování dle údajů SOkA Praha-západ, fond: MNV Velké Přílepy; obce Úholičky a ČSU.

Tabulka 4: Počet zastupitelů a jejich struktura - kontinuita

rok voleb	1986	1990	1994	1998	2002	2006
celkem zastupitelů	13	9	9	9	9	9
zvoleni poprvé	---	6	5	5	3	4
celkem nových zastupitelů (1986 - 2006)						23
zvoleni v některých předchozích volbách	2002					5
	1998				5	3
	1994			3	3	2
	1990		3	2	2	2
	1986	3	1	2	2	2

Zdroj: Vlastní zpracování dle údajů SOkA Praha-západ, fond: MNV Velké Přílepy; obce Úholičky a ČSU.

Kontinuita politických subjektů

Kontinuitu politických subjektů můžeme v obci v meziválečném období a po roce 1989 sledovat pouze u komunistů. Sociální demokraté se po roce 1989 v obci neobjevují, lidovci v Úholičkách nikdy neměli místní organizaci. Komunisté si relativně silnou pozici udrželi i v novodobé obecní politice, jejich výsledky však zdaleka nedosahují meziválečných. Důvody pro posuny voličské přízně lze spatřovat zejména ve změněné sociální struktuře obyvatel a historické zátěži komunistické strany z období před rokem 1989. Je také otázka, jakou roli zde hraje volební účast, pro koho by hlasovali současní nevoliči, pokud by k volbám museli povinně (jako tomu bylo v předválečném období).

Tabulka 5: Výsledky voleb do obecního zastupitelstva v Úholičkách (v %)

politická strana	1923	1927	1931	1936	1990	1994	1998	2002	2006
komunisté	62,6	62,3	50,0	40,0	28,17	23,24	31,17	33,35	18,03
sociální demokraté*	-	-	22,2	33,3	-	-	-	-	-
lidovci	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Pozn.: * V roce 1936 sociální demokraté společně s agrárníky, živnostníky a socialisty (Občanská skupina).

Zdroj: SOKA Praha-západ, fond: Okresní úřad Praha-venkov (volby, kart. č. 81); Pamětní kniha obce úholičské; Archiv obce Úholičky; ČSU.

Tabulka 6: Výsledky voleb do poslanecké sněmovny v Úholičkách (v %)

politická strana	1929	1935	1996	1998	2002	2006
komunisté	53,3	52,6	19,51	16,55	24,34	13,77
sociální demokraté	9,4	12,3	14,98	16,55	16,10	16,46
lidovci*	0	1,3	1,74	4,68	17,97	4,19

Pozn.: * V roce 2002 kandidovali lidovci v koalici s Uníí svobody.

Zdroj: SOKA Praha-západ, fond: Okresní úřad Praha-venkov; Pamětní kniha obce úholičské; ČSU.

Personální kontinuita

Z dlouhodobého pohledu v Úholičkách jasnou kontinuitu některé z rodin v místní politice vysledovat nelze. V případě komunistů sice najdeme mnohé potomky meziválečných zastupitelů v místní organizaci KSČM, do zastupitelstva však až na naprosté výjimky zájem kandidovat nemají. V kratších obdobích však kontinuita rodin zřejmá je. Mezi starosty z doby monarchie tak nalzáme dvě dvojice otec – syn (kováři Václav a Josef Horák, rolníci František a Jaroslav Ženíšek). Někteří z místních politiků se rovněž ve veřejném životě pohybovali a pohybují po několik desítek let.

Bohuslavice

Bohuslavice leží v okrese Náchod (nedaleko měst Dobruška a Nové Město nad Metují). Prakticky celé 20. století bylo pro obec charakteristické poklesem obyvatelstva (např. v letech 1945 a 1946 odešlo zhruba 150 lidí osídlit pohraničí). Od druhé poloviny devadesátých let se klesající trend začíná postupně měnit a počet obyvatel vykazuje rostoucí tendenci. Tento vývoj je spojen zejména s nedostatkem a vysokou cenou stavebních pozemků v blízkých větších městech. V meziválečném období v místní politice dominovali agrárníci a lidovci (rozhodující slovo v obou stranách měli místní rolníci). Po roce 1989 se postupně vyprofilovaly dvě hlavní politické síly – KDU-ČSL a ODS.

Tabulka 7: Počet obyvatel Bohuslavic

rok	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1950
obyvatel	1 420	1 589	1 510	1 433	1 439	1 417	1 381	1 139
rok	1961	1970	1980	1991	2001	2005	2006	2008
obyvatel	1 095	1 031	1 023	888	927	987	999	1 009

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005, ČSU.

Kontinuita zastupitelů

Jak ukazuje tabulka 8, v meziválečném období docházelo v obci Bohuslavice k poměrně časté výměně zastupitelů. Ve volbách 1927, 1931 a 1938 svůj mandát neobhájila nikdy více než polovina zastupitelů. Největší kontinuita je patrná u agrárníků, u nichž například dlouholetý starosta Josef Ježek byl zvolen členem zastupitelstva ve všech zobrazených letech. O členech obecních zastupitelstev však za první československé republiky rozhodovaly zejména místní organizace politických stran. Do roku 1933 byly používány přísně vázané kandidátní listiny a určité preferenční hlasování bylo voličům umožněno až od tohoto roku.

Tabulka 8: Počet zastupitelů a jejich struktura – kontinuita (meziválečné období)

rok voleb	1923	1927	1931	1938
celkem zastupitelů	18	18	18	18
zvoleni poprvé	---	10	12	9
celkem nových zastupitelů (1923 - 1938)				31
zvoleni v některých předchozích volbách	1931			9
	1927		6	4
	1923		8	1

Pozn.: Jmenný seznam zastupitelů zvolených v roce 1919 se nepodařilo dohledat.

Zdroj: Vlastní zpracování dle údajů SOkA Náchod, fond: Okresní úřad Nové Město nad Metují (záležitosti obcí, volby) a Bohuslavické obecní pamětnice.

Tabulka 9: Počet kandidátů a jejich struktura - kontinuita

rok voleb	1986	1990	1994	1998	2002	2006
celkem kandidátů	31	39	34	41	33	23
kandidovali poprvé	---	30	13	22	8	9
celkem nových kandidátů (1986 - 2006)						82
kandidovali v některých předchozích volbách	2002					10
	1998				22	8
	1994			16	14	4
	1990		17	12	10	5
	1986		9	7	3	2

Zdroj: Vlastní zpracování dle údajů SOkA Náchod, fond: ONV Náchod (volby 1990); Kroniky obce Bohuslavice nad Metují (1965-1990) a ČSU.

Tabulka 10: Počet zastupitelů a jejich struktura – kontinuita

rok voleb	1986	1990	1994	1998	2002	2006
celkem zastupitelů	31	11	11	11	11	11
zvoleni poprvé	---	9	2	3	1	5
celkem nových zastupitelů (1986 - 2006)						20
zvoleni v některých předchozích volbách	2002					5
	1998				6	3
	1994			7	6	2
	1990		8	6	5	2
	1986		2	2	3	2

Zdroj: Vlastní zpracování dle údajů SOkA Náchod, fond: ONV Náchod (volby 1990); Kroniky obce Bohuslavice nad Metují (1965-1990) a ČSU.

Tabulky 9 a 10 ukazují, že období po roce 1989 je charakteristické menší obměnou zastupitelů, alespoň ve srovnání s meziválečným obdobím. Ve volbách 1994, 1998 a 2002 kupříkladu nikdy nebyla vyměněna ani třetina obecního zastupitelstva. Po celé období od roku 1989 lze v zastupitelstvu nalézt členy místního národního výboru z roku 1986. K relativně větší obměně zastupitelstva dochází v roce 2006. Šlo zejména o zástupce lidové strany. Noví zastupitelé jsou však v tomto případě bez politické příslušnosti a jejich vztah ke straně je poměrně volný.

Kontinuita politických subjektů

Kontinuitu politických subjektů můžeme sledovat pouze u stran působících po celé sledované období, tedy u lidovců, sociálních demokratů a komunistů. V obecních volbách dosahují po roce 1989 všechny jmenované subjekty o něco většího procenta hlasů nežli v období meziválečném. Důvody lze spatřovat jak ve změně sociální struktury obyvatel obce, tak v menším počtu volebních stran. Pro ilustraci dále uvádíme rovněž výsledky dosažené ve volbách do Poslanecké sněmovny Národního shromáždění ČSR a Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v letech 1935 a 1996, 1998, 2002 a 2006 (tabulka 12). Relativně slabší pozici lidovců a naopak silnější sociálních demokratů a komunistů lze opět vysvětlit změnou sociální struktury. U sociálních demokratů hraje roli i změna jejich pozice v celostátním stranickém systému. Dnes jsou vedle ODS

nejvýznamnější politickou stranou, zatímco v meziválečném období se jen těžko vyrovnávali s odchodem levicového křídla.

Tabulka 11: Výsledky voleb do obecního zastupitelstva v Bohuslavicích (v %)

politická strana	1919	1927	1931	1938	1990	1994	1998	2002	2006
lidovci	30,5	33,8	34,1	34,3	33,16	50,27	41,63	44,71	51,93
sociální demokraté*	20,8	11,2	4,6	22,8	-	-	17,24	-	-
komunisté	-	-	7,7	-	14,80	14,53	10,82	16,17	-

Pozn.: *V roce 1927 kandidovali společně sociální demokraté a komunisté, v roce 1938 navíc s národními socialisty.
Zdroj: SOkA Náchod, fond: Okresní úřad Nové Město nad Metují (záležitosti obcí, volby), fond: ONV Náchod; ČSU.

Tabulka 12: Výsledky voleb do poslanecké sněmovny v Bohuslavicích (v %)

politická strana	1935	1996	1998	2002	2006
lidovci	21,7	16,73	18,23	17,84	9,16
sociální demokraté	5,5	19,89	25,99	28,42	33,13
komunisté	3,7	11,27	11,37	16,39	12,86

Zdroj: SOkA Náchod, fond: Okresní úřad Nové Město nad Metují (záležitosti obcí, volby); ČSU.

Personální kontinuita

Z dlouhodobého pohledu je v Bohuslavicích nejzajímavějším příkladem rodina Hronovských. Tři generace této rodiny nacházíme ve vedení místní organizace lidové strany a ve vedení obce v období meziválečném, po druhé světové válce i po převratu z roku 1989. U ostatních politických subjektů takto jasnou personální či rodinnou kontinuitu vysledovat nelze. Částečně možná ještě u komunistů. Lidé a rodiny působící v politických stranách, jimž nebyla po druhé světové válce umožněna obnova, se postupně z politického života vytrácejí. V poválečném období do roku 1989 v místním národním výboru podle očekávání nenajdeme až na naprosté výjimky nikoho z nich. Ani po roce 1989 nejsou jejich potomci v místní politice viditelní.

Nové Město nad Metují

Nové Město nad Metují leží v okrese Náchod. Město je regionálním centrem (do roku 1949 bylo sídlem politického okresu, od roku 2003 je obcí s rozšířenou působností). Po většinu 20. století počet obyvatel Nového Města rostl. Také v důsledku sloučení s okolními obcemi – Krčínem (1949), Spy (1960) a Vrchovinami (1985), které jsou součástí města dosud. Silnou pozici v místní politice mezi válkami měli zejména národní demokraté, národní socialisté a strana živnostnostenská (v Krčíně měli v počátku rozhodující postavení agrárníci a národní socialisté, postupně však sílili národní demokraté, v zemědělských Vrchovinách a Spech převažovali agrárníci). Po roce 1989 jsou nejvlivnějším hráčem občanští demokraté.

Tabulka 13: Počet obyvatel Nového Města nad Metují

rok	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930
Nové Město	2 213	2 246	2 629	3 018	3 509	3 499	3 827
Krčín	726	848	929	1 556	1 725	1 313	1 331
Spy	329	330	314	342	348	304	295
Vrchoviny	521	587	635	615	630	583	551
celkem	3 789	4011	4 507	5 531	6 212	5 699	6 004
rok	1950	1961	1970	1980	1991	2001	2008
Nové Město	4 000	4 764	6 103	7 384	7 737	7 691	7 548
Krčín	1 175	1 263	1 235	1 721	1 956	1 893	1 784
Spy	239	268	241	224	198	186	216
Vrchoviny	422	446	409	380	329	304	356
celkem	5 836	6 741	7 988	9 709	10 220	10 074	9 904

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005, ČSU. MěÚ Nové Město nad Metují (rok 2008).

Kontinuita zastupitelů

Tabulky 14, 15, 16 a 17 zobrazují strukturu zastupitelů z hlediska délky (kontinuity) jejich působení v městském zastupitelstvu ve dvou časových úsecích. První je ohraničen volbami

v letech 1907 a 1938 (poslední volby do zastupitelstva Nového Města nad Metují před druhou světovou válkou). Tabulka 15 se vztahuje ke Krčínu (dnes část Nového Města) a zachycuje časový úsek vymezený volbami 1882 až 1936. Druhý úsek je vymezen na jedné straně rokem 1986, tj. posledními volbami do městského národního výboru a na straně druhé prozatím posledními volbami do městského zastupitelstva v roce 2006. U novějšího období je uvedena rovněž tabulka se strukturou kandidátů do novoměstského zastupitelstva. Období zachycené v tabulce 14 je třeba rozdělit do dvou částí. Volby z let 1907 a 1910 proběhly na základě nevšeobecného a nerovného hlasovacího práva. Občané města, jež měli volební právo, byli rozděleni do tří nestejně početných sborů. Každý sbor volil jednu třetinu výboru – v případě Nového Města tedy 10 osob a navíc pět náhradníků. V roce 1910 čítal první sbor 30 oprávněných voličů (z nich volilo 23), druhý sbor 90 voličů (volilo 68) a třetí sbor 599 voličů (volilo 355). V prvním sboru tak jeden člen výboru připadl pouze na tři oprávněné voliče (volebním právem disponovaly i právnické osoby). Není proto příliš překvapivé, že ve volbách v prosinci 1910 svůj mandát obhájilo sedm členů výboru z roku 1907. V početnějších voličských sborech druhém a třetím ve funkci pokračovalo šest, resp. čtyři členové výboru.

Tabulka 14: Počet zastupitelů a jejich struktura – kontinuita (monarchie a meziv. období)

rok voleb	1907	1910	1919	1923	1927	1931	1938
celkem zastupitelů	30	30	30	30	30	30	30
zvoleni poprvé	---	13	25	20	15	16	14
celkem nových zastupitelů (1923 - 1938)							103
zvoleni v některých předchozích volbách	1931						14
	1927					13	11
	1923				15	6	7
	1919			10	4	3	3
	1910		4	0	0	1	0
	1907		17	3	1	0	1

Pozn.: V roce 1912 proběhly mimořádné volby do výboru. Jejich přesné výsledky se však nepodařilo dohledat.

Zdroj: Vlastní zpracování dle údajů SOkA Náchod, fond: Archiv města Nové Město nad Metují (volby 1848 až 1907, kt. 73; Pamětní kniha Nového Města nad Metují), fond: Okresní úřad Nové Město nad Metují (záležitosti obcí, volby, kt. 182).

Tabulka 15: Krčín – počet zastupitelů a jejich struktura (monarchie a meziválečné období)

rok voleb	devatenácté století						dvacáté století								
	82	85	88	94	95	98	03	08	12	19	23	27	28	30	36
celkem zastupitelů	11	12	12	14	13	15	12	13	14	24	18	18	18	18	18
zvolení poprvé	---	4	0	4	3	2	3	7	4	22	10	13	1	7	9
celkem nových zastupitelů (1882 - 1936)															89
zvolení v některých předchozích volbách	1930														9
	1928													11	7
	1927												15	8	5
	1923										5	4	3	2	
	1919										6	1	1	0	0
	1912									2	3	1	1	0	0
	1908								10	0	2	0	1	1	1
	1903								4	4	0	0	0	0	0
	1898							8	3	3	0	0	0	0	0
	1895						11	5	3	3	0	0	0	0	0
	1894					9	9	3	2	2	0	0	0	0	0
	1888				8	5	4	3	2	2	0	0	0	0	0
	1885			10	7	4	5	4	2	2	0	0	0	0	0
1882		8	8	5	3	2	1	1	1	0	0	0	0	0	

Pozn.: V době monarchie byl počet volených členů zastupitelstva (výboru) 12 plus jeden virilista (zástupce novoměstského velkostatku). Kronikář patrně u některých let uvádí rovněž některého z náhradníků.

Zdroj: Vlastní zpracování dle údajů Pamětní knihy městyse Krčína.

První a druhé republikánské volby přinesly radikálnější výměnu členů zastupitelstva. V prvních volbách dle zásad všeobecného a rovného volebního práva v červnu 1919 hlasovalo 1 887 novoměstských voličů. Zastupiteli se stalo pouze pět mužů, jež byli zvoleni v letech 1907 a 1910, nebo alespoň v jednom z uvedených roků. Čtyři získali v době monarchie mandát ve třetím sboru, jeden ve druhém (starosta města z let 1902 až 1912 Jan Vostřebal). Dle stranické příslušnosti byli tři z nich v prvních republikánských volbách zvoleni za národní demokraty, jeden za lidovce a jeden za sociální demokraty. Počínaje rokem 1927 byla do zastupitelstva volena vždy zhruba polovina nováčků. U hlavních politických stran najdeme zastupitele působící v samosprávě

prakticky po celé meziválečné období. Z národních demokratů to byl kupříkladu Antonín Nyklíček (starosta Nového Města nad Metují v letech 1920 až 1927), z živnostníků Jaroslav Herzig (starosta v letech 1927 až 1931), z lidovců Josef Kubín, ze sociálních demokratů Rudolf Kouba, z národních socialistů František Křepelka a z komunistů František Kadaňka.³

Období po roce 1989 je charakteristické menšími změnami zastupitelů, alespoň ve srovnání s meziválečným obdobím. Očekávaná významná personální obměna členů nejvyššího samosprávného orgánu proběhla ve volbách 1990 a částečně ještě 1994. Počínaje rokem 1998 nebyla nikdy vyměněna ani polovina členů městského zastupitelstva. Podobně jako v době mezi světovými válkami nalezneme dlouhodobě pracující zastupitele.

Tabulka 16: Počet kandidátů a jejich struktura - kontinuita

rok voleb	1986	1990	1994	1998	2002	2006
celkem kandidátů	71	76	105	121	126	120
kandidovali poprvé	---	69	65	69	66	55
celkem nových kandidátů (1986 - 2006)						324
kandidovali v některých předchozích volbách	2002					54
	1998				48	32
	1994			44	35	30
	1990		32	20	17	13
	1986		7	8	5	3

Zdroj: Vlastní zpracování dle údajů Novoměstského zpravodaje (květen 1986); SOkA Náchod, fond: ONV Náchod (Volby 1990); ČSU.

³ SOkA Náchod, fond: Archiv města Nové Město nad Metují, fond: Pamětní kniha Nového Města nad Metují.

Tabulka 17: Počet zastupitelů a jejich struktura - kontinuita

rok voleb	1986	1990	1994	1998	2002	2006
celkem zastupitelů	71	21	21	21	21	21
zvolení poprvé	---	19	11	10	6	4
celkem nových zastupitelů (1986 - 2006)						50
zvolení v některých předchozích volbách	2002					16
	1998				14	13
	1994				11	12
	1990			9	4	4
	1986		2	1	0	0

Zdroj: Vlastní zpracování dle údajů Novoměstského zpravodaje (květen 1986); SOkA Náchod, fond: ONV Náchod (Volby 1990); ČSU.

Kontinuita politických subjektů

Tabulky 18 a 19 zachycují volební zisky lidovců, sociálních demokratů a komunistů ve volbách do zastupitelstva města a poslanecké sněmovny (období meziválečné a po roce 1989). Voličská podpora těchto politických stran je i v takto dlouhém období pozoruhodně srovnatelná.

Tabulka 18: Výsledky voleb do obecního zastupitelstva v Novém Městě nad Metují (v %)

politická strana	1919	1923	1927	1931	1938	1990	1994	1998	2002	2006
lidovci	13,04	15,91	15,41	16,17	15,64	31,2	18,34	15,93	14,43	12,27
sociální demokraté	15,32	5,96	9,90	8,33	9,35	9,6	7,16	13,45	15,28	9,67
komunisté	-	9,43	10,69	11,83	11,43	10,5	11,95	8,49	11,49	9,74

Zdroj: SOkA Náchod, fond: Pamětní kniha Nového Města nad Metují, fond: ONV Náchod (Volby 1990); ČSU.

Tabulka 19: Výsledky voleb do poslanecké sněmovny v Novém Městě nad Metují (v %)

politická strana	1935	1996	1998	2002	2006
lidovci*	13,35	12,14	12,08	19,47	8,99
sociální demokraté	10,08	21,26	23,53	24,58	27,65
komunisté	11,16	5,91	5,88	11,13	8,76

Pozn.: * V roce 2002 kandidovali lidovci v koalici s Uníí svobody.

Zdroj: SOkA Náchod, fond: Pamětní kniha Nového Města nad Metují; ČSU.

Personální kontinuita

V Novém Městě nad Metují lze identifikovat několik rodin, jejichž příslušníci se aktivně podíleli a nadále podílejí jak na samosprávě města, tak na jeho veřejném životě v širším smyslu slova. Jejich jména figurují na kandidátkách a mezi členy zastupitelstva prakticky ve všech obdobích – od monarchie až po dnešní dobu. Jsou to, bez důrazu na úplnost, kupříkladu rodiny Kosků, Ptáčků a Rousků.

Závěr

Kontinuitu a diskontinuitu vývoje lokální politické reprezentace jsme ve vybraných municipalitách sledovali ze tří různých hledisek. Dvě byla spojena s personálním obsazením zastupitelstev – struktura zastupitelstev, resp. délka činnosti jednotlivých zastupitelů, a dlouhodobá participace více generací rodin v politickém životě obcí. Třetí hledisko bylo zaměřeno na kontinuitu působení politických stran (lidovci, sociální demokraté, komunisté).

Pokud jde o strukturu zastupitelů a délku jejich činnosti, výsledky byly dílem očekávané, dílem poměrně překvapující. Očekávané byly poměrně výrazné změny ve složení zastupitelstev v obdobích přelomu. Zásadním přelomem bylo jednak zavedení všeobecného a rovného volebního práva při vytváření obecních zastupitelstev počínaje volbami v roce 1919, jednak změna politického systému a obnova pluralitní demokracie po listopadu 1989. Vedle těchto „celostátních přelomů“ mohlo v jednotlivých obcích dojít i k „místním přelomům“ – např. velké politické pnutí zakončené mimořádnými volbami do zastupitelstva apod. Nový zákon o volbách do obecních zastupitelstev z roku 1919 znásobil počet lidí oprávněných rozhodovat o složení nejdůležitějších obecních orgánů. Kupříkladu v Novém Městě nad Metují bylo v roce 1912, kdy proběhly poslední volby podle starého systému, oprávněno hlasovat 745 osob. Odečteme-li právnické osoby a lidi bez trvalého bydliště v Novém Městě, dostaneme se k číslu 645. Navíc byli voliči před rokem 1919 rozděleni podle výše placených daní do volebních sborů. První sbor zahrnující největší daňové poplatníky a tzv. honorace (30 osob) rozhodoval o stejném počtu zastupitelů jako třetí sbor s nepoměrně více voliči (599 osob). Prvního hlasování po změně

volebních zákonů se zúčastnilo 1 887 voličů a posun v personálním obsazení zastupitelstev byl navíc umocněn situací po skončené první světové válce. Významné změny v obsazení obecních orgánů přinesl dle očekávání rovněž politický přelom následující po 17. listopadu 1989. Volná soutěž politických subjektů na podzim 1990 vedla k podstatné obměně lokálních reprezentací v porovnání s plény národních výborů z roku 1986, kdy se konaly poslední řádné volby do těchto orgánů. V našem zkoumání struktury zastupitelů jsme se záměrně prakticky vůbec nezabývali obdobím národních výborů (1945-1990). Důvodem byla absence demokratické politické soutěže v těchto letech (Národní fronta, akční výbory po převratu 1948).

Poměrně překvapivé byly pro nás některé výsledky z dob stabilizace lokálního politického života. Platí to zejména o meziválečné ČSR, kdy v námi sledovaných obcích docházelo k poměrně časté výměně zastupitelů. Očekávali jsme spíše menší personální obměny. Ve volbách se totiž uplatňovaly přísně vázané kandidátní listiny a voliči nemohli nijak ovlivnit pořadí osob na kandidátce, resp. částečně tak mohli učinit až po novele volebního zákona přijaté v roce 1933. Silný vliv na obsazení obecních orgánů proto uplatňovalo vedení místních organizací politických (volebních) stran. Jisté vysvětlení větší obměny zastupitelstev lze spatřovat v počtu členů politických stran v obcích. Kupříkladu v Bohuslavicích dominovaly v meziválečném období dvě politické strany – agráři a lidovci. Obě disponovaly místními organizacemi v řádu desítek členů. Vedení stran tak měla k dispozici poměrně velkou „zásobárnu“ kandidátů do tehdy osmnáctičlenného zastupitelstva. Konkrétně u bohuslavických lidovců za vedoucím kandidátem, kterým byl dlouhodobě starosta Josef Ježek, docházelo k poměrně časté výměně „obsazení“. Naopak v období započatém rokem 1989 jsme po prvotní výměně většinou zjistili méně častou výměnu zastupitelů. Někdy nebyla obecními volbami vyměněna ani třetina zastupitelstva. Důvody lze spatřovat ve více faktorech. V porovnání s meziválečným obdobím většina politických subjektů disponuje menším počtem členů a rovněž počet nestraníků ochotných za ten který politický subjekt kandidovat není nijak velký. Pokud zůstaneme v obci Bohuslavice, zjistíme, že místní organizace dvou nejsilnějších stran měly v roce 2008 sedmnáct (lidovci) a pět (občanští demokraté) členů. Dalším aspektem jsou preferenční hlasy dle současného volebního zákona. Voliči mohou reálněji ovlivnit pořadí osob na kandidátce. Oblíbení kandidáti se tak do zastupitelstva mohou dostat i ze „zadních pozic“.

Závěry, ke kterým jsme dospěli při zkoumání vývoje zastupitelských orgánů tří vybraných municipalit, je samozřejmě třeba brát opatrně, nicméně zdá se, že korespondují – pokud jde o

vývoj po roce 1989 – s výsledky dalších komunitních studií. K podobným výsledkům dospěl D. Ryšavý při výzkumu kontinuity obsazení městského zastupitelstva obce „Filipov“ v letech 1989 až 2002 (Ryšavý 2004: 66-67). Při interpretaci rozdílů v obměně zastupitelstev v meziválečném období a po roce 1989 je třeba vzít v úvahu rozdíly ve stranických systémech, v charakteru politických stran a zvláště pak ve volebních systémech. Za první československé republiky platila povinná volební účast, systém přepočítávání mandátů nijak nezvýhodňoval „plné“ kandidátní listiny (volební strany proto nutně neusilovaly o velký počet kandidátů) a u většiny voleb (v letech 1919 až 1933) byly používány přísně vázané kandidátní listiny (Krejčí 2006: 209-212). V důsledku přísně vázaných listin tak o členech obecních zastupitelstev rozhodovaly zejména místní organizace politických stran.

Dlouhodobou participaci více generací některých rodin v politickém životě obcí jsme zjistili u dvou ze tří zkoumaných obcí. V případě Bohuslavic se jedná zejména o rodinu Hronovských spjatou s lidovou stranou. Příslušníky rodiny nacházíme v čele strany a místní politice jak v meziválečném období, tak po druhé světové válce i po roce 1989. V zastupitelstvu Nového Města nacházíme takových rodin více. Jedná se většinou o drobné a střední podnikatele.

Jen v omezené míře lze v námi vybraných obcích nalézt rovněž kontinuitu působení a volební podpory politických subjektů. V obcích, kde nedošlo k velkým výkyvům v počtu a sociálním či národnostním složení obyvatelstva, nemusí ani desítky let trvající období omezení politické soutěže znamenat výrazné narušení rozmanitosti kulturního a sociálního klimatu, odrážejícího se v tradiční volební orientaci obyvatelstva v regionu.

Prameny:

Archiv obce Bohuslavice, Bohuslavická obecní pamětnice a Kronika obce Bohuslavice nad Metují (1965-1990).

Archiv obce Úholičky, Pamětní kniha obce úholičské, volby 1990.

Novoměstský zpravodaj (květen 1986). Nové Město nad Metují.

Státní okresní archiv (SOkA) Praha – západ, fond: Okresní úřad Praha-venkov (volby, kart. č. 81), fond: MNV Velké Přílepy.

Státní okresní archiv (SOkA) Náchod, fond: Archiv města Nové Město nad Metují (volby 1848 až 1907, kt. 73; Pamětní kniha Nového Města nad Metují), fond: Archiv obce Krčín (Pamětní knihy městyse Krčína), fond: Okresní úřad Nové Město nad Metují (záležitosti obcí, volby), fond: ONV Náchod (volby 1990).

Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005. Praha: Český statistický úřad, 2006. Dostupné na www.czso.cz [cit. 22. 10. 2009].

Volební server ČSU. Dostupné na www.volby.cz [cit. 22. 10. 2009].

Literatura:

BALDERSHEM, H.; ILLNER, M.; OFFERDAL, A.; ROSE, L.; SWIANIEWICZ, P. (eds.) (1996). *Local Democracy and the Processes of Transformation in East-Central Europe*. Boulder, Col., Oxford: Westview Press. ISBN 0-8133-8968-2.

BALÍK, S. (ed.) (2003). *Komunální volby v České republice v roce 2002*. Brno: Mezinárodní politologický ústav MU. ISBN 80-210-3211-1.

BALÍK, S. (2005). Metodologie výzkumu komunální politiky. In FIALA, P.; STRMISKA, M. (eds.) *Víceúrovňové vládnutí: teorie, přístupy, metody*. Brno: CDK, s. 163-175. ISBN 80-7325-074-8.

BALÍK, S. (2008). *Okresy na severu. Komunální politika v okresech Šumperk a Jeseník v letech 1989-2006*. Brno: CDK. ISBN 978-80-7325-174-1.

BALÍK, S. a kol. (2006). *Lokální politický pluralismus. Brno ve třech stoletích*. Brno: CDK. ISBN 80-7325-110-8.

CABADA, L. (ed.) (2002). *Contemporary Questions of Central European Politics*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 80-86473-27-9.

- DANČÁK, B.; FIALA, P.; HLOUŠEK, V. (eds.) (2005). *Evropeizace. Nové téma politologického výzkumu*. Brno: Mezinárodní politologický ústav MU. ISBN: 80-210-3865-9.
- DANČÁK, B.; HLOUŠEK, V. (eds.) (2007). *Víceúrovňové vládnutí v Evropě: zkušenosti, problémy a výzvy*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav. ISBN 978-80-210-4458-6.
- FIALA, P.; STRMISKA, M. (eds.) (2005). *Víceúrovňové vládnutí: teorie, přístupy, metody*. Brno: CDK. ISBN 80-7325-074-8.
- ILLNER, M. (1992). Continuity and Discontinuity. Political Change in a Czech Villiage after 1989. *Czech Sociological Review*, Vol. 28 (Special Issue), s. 79-91. ISSN 1210-3861.
- JÜPTNER, P. (2001). Komunální koalice a politické modely. *Politologická revue*, roč. 6, č. 2, s. 147-158. ISSN 1211-0353.
- JÜPTNER, P. (2004). Komunální koalice a politické modely. *Politologická revue* roč. 9, č. 2, 80-101. ISSN 1211-0353.
- KOSTELECKÝ, T. (2005). Political Behavior in Metropolitan Areas in the Czech Republic between 1990 and 2002 – Patterns, Trends, and the Relation to Suburbanization and Its Socio-Spatial Patterns. *Sociologické studie/Sociological Studies*, Vol. 5, no. 2. Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISBN 80–7330–073-7.
- KOSTELECKÝ, T.; ČERMÁK, D. (2004). Metropolitan Areas in the Czech Republic – Definitions, Basic Characteristics, Patterns of Suburbanisations and Their Impact on Political Behaviour. *Sociologické studie/Sociological Studies*, Vol. 4, no. 3. Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISBN 80–7330–064–8.
- OFFERDAL, A.; HANŠPACH, D.; KOWALCZYK, A.; PATOČKA, J. (1996). The New Local Elites. In BALDERSHEIM, H.; ILLNER, M.; OFFERDAL, A.; ROSE, L.; SWIANIEWICZ, P. (eds.). *Local Democracy and the Processes of Transformation in East-Central Europe*. Boulder, Col., Oxford: Westview Press, pp. 105-140. ISBN 0-8133-8968-2.

- RYŠAVÝ, D. (2004). Proměny lokálních politických elit na venkově a malém městě – vstupní rozvaha. In ŠKODOVÁ, M. (ed.). *Česko-slovenské sociologické dny* (sborník z konference). Praha: Sociologický ústav, s. 57-67. ISBN 80-7330-068-0.
- RYŠAVÝ, D. (2006). Proměny lokálních politických elit na venkově a malém městě. In NĚMEC, J.; ŠŮSTKOVÁ, M. (eds.). *III. Kongres českých politologů*, Olomouc 8.-10. 9. 2006. Praha, Olomouc: Česká společnost pro politické vědy, s. 755-766. ISBN 978-80-902176-0-7.
- VAJDOVÁ, Z.; ČERMÁK, D.; LLNER, M. (eds.) (2006). *Autonomie a spolupráce: důsledky ustavení obecního zřízení v roce 1990*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISBN 80-7330-086-9.
- VALEŠ, L. (2007). *Zrod demokratických politických systémů okresů Klatovy, Domažlice a Tachov a jejich vývoj v 90. letech 20. století*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-082-6.
- VOBECKÁ, J.; KOSTELECKÝ, T. (eds.) (2007). Politické důsledky suburbanizace: Analýza případových studií proměn politického chování a občanské participace ve vybraných suburbánních lokalitách Prahy a Brna. *Sociologické studie*, roč. 7, č. 8. Praha: SoÚ AV ČR. ISBN 978-80-7330-129-3
- WOODS, M. (2005). *Contesting Rurality. Politics in the British Countryside*. Aldershot, Barlington: Ashgate. ISBN 0-754630250.